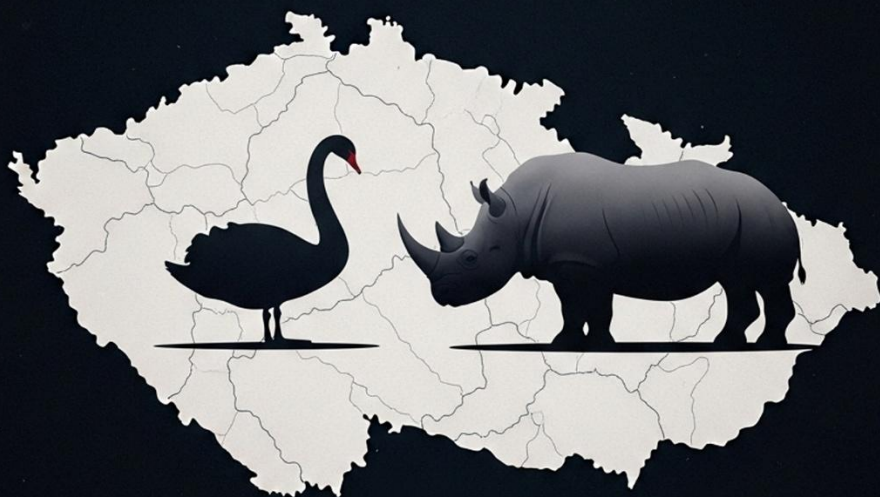

NOSOROŽCI A LABUTĚ

Minulé a budoucí kolapsy česka

Štěpán Jiříčka

NOSOROŽCI A LABUTĚ

Minulé a budoucí kolapsy
Česka

Štěpán Jiříčka

OBSAH

ÚVOD	14
<u>ČÁST I: NOSOROŽCI A LABUŤ (TEORETICKÝ ZÁKLAD)</u>	16
KAPITOLA 1: KOLAPSY, KTERÉ MĚNÍ SVĚT: PROČ NA NICH ZÁLEŽÍ?	17
KAPITOLA 2: ČERNÁ LABUŤ A ŠEDÝ NOSOROŽEC	20
ČERNÁ LABUŤ: NEČEKANÉ A NEMOŽNÉ (DOKUD SE NESTANE)	20
ŠEDÝ NOSOROŽEC: VIDITELNÉ, PŘICHÁZEJÍCÍ A IGNOROVANÉ NEBEZPEČÍ	21
KAPITOLA 3: ŠEDÁ LABUŤ: KDYŽ RIZIKO NENÍ ÚPLNĚ ČERNÉ, ALE ANI BÍLÉ	24
ŠEDÁ LABUŤ: ZNÁME, ALE IGNOROVANÉ RIZIKO	25
PADESÁT ODSÍNŮ ŠEDI: NEOSTRÉ HRANICE MEZI LABUTĚMI A NOSOROŽCI	29
KAPITOLA 4: VÍCE NOSOROŽCŮ, JEDNA LABUŤ: KDYŽ SE KRIZE POTKÁVAJÍ	30
KAPITOLA 5: KLÍČOVÁ DÍLA A MYŠLENKY O KOLAPSECH	34
NASSIM NICHOLAS TALEB: ARCHITEKT NÁHODY A NEČEKANÝCH UDÁLOSTÍ	35
MICHELE WUCKER: NEVIDITELNÍ OBŘI NA OBZORU	37
RANÍ PRŮKOPNÍCI A „ZAKLADATELÉ“	39
JOSEPH TAINTER: SYSTEMATICKÝ PŘÍSTUP KE KOMPLEXITĚ	42
JARED DIAMOND: KRONIKÁŘ VZESTUPŮ A PÁDŮ CIVILIZACÍ	43
PETER TURCHIN: KLIODYNAMIKA A CYKLY SPOLEČENSKÉHO ROZPADU	45

TOBY ORD: HROZBY PRO EXISTENCI LIDSTVA	47
NIAL FERGUSON: KŘEHKOST ŘÁDU A PŘEDZVĚSTI ÚPADKU	48
WALTER SCHEIDEL: NÁSILÍ JAKO VYROVNÁVAČ NEROVNOSTÍ	50
MIROSLAV BÁRTA: LEKCE ZE STAROVĚKÉHO EGYPTA PRO DNEŠEK	52

ČÁST II: NOSOROŽCI A LABUTĚ V ČESKÉ KOTLINĚ

(STALO SE)

KAPITOLA 6: PROČ SE SOUSTŘEDÍME NA NOVĚJŠÍ DĚJINY KOLAPSŮ V ČESKÉ KOTLINĚ?	55
KAPITOLA 7: VELKÁ MORAVA: PÁD ŘÍŠE V SRDCI EVROPY (907)	57
PÁD ŘÍŠE A JEHO DŮSLEDKY	58
DŮSLEDKY KOLAPSU: NOVÝ ZAČÁTEK PRO ČECHY	59
KAPITOLA 8: ROZVRAT KRÁLOVSTVÍ A PRVNÍ VELKÝ ZAZNAMENANÝ HLADOMOR (1272–1282)	61
BEZVLÁDÍ, NEÚRODA A KATASTROFA	61
LIDSKÉ OBĚTI A HRŮZA PŘEŽITÍ	62
EVROPSKÝ KONTEXT A POLITICKÉ DOPADY	63
KAPITOLA 9: DYNASTICKÝ KOLAPS: KDYŽ SE TRŮN OTŘÁSÁ (1306–1310)	65
KONEC DYNASTIE A BEZVLÁDÍ	65
PŘÍČINY A PRŮBĚH KOLAPSU:	66
DOPADY: ANARCHIE A NARUŠENÁ STABILITA	67
NOVÝ ZAČÁTEK: LUCEMBURKOVÉ A ZLATÁ ÉRA	68
KAPITOLA 10: ČERNÁ SMRT: OPAKOVANÝ NÁRAZ (1347–1352, 1357–1363, 1380–1382)	69
POTRAVINOVÁ KRIZE 1346: PŘEDEHRA TANCE S ČERNOU SMRTÍ	70

ODKUD PŘIŠLA ČERNÁ SMRT A JAK SE ŠÍŘILA EVROPOU?	71
DOPAD NA EVROPU: BEZPRECEDENTNÍ DEMOGRAFICKÁ KATASTROFA	71
ČERNÁ SMRT V ČESKÝCH ZEMÍCH: Z POČÁTKU MÍRNĚJŠÍ, ALE STÁLE CITELNÝ DOPAD	73
ČERNÁ SMRT – NÁVRAT A DLOUHÝ STÍN	74
KAPITOLA 11: HUSITSKÉ VÁLKY: KDYŽ SE PŘESVĚDČENÍ PROMĚNILO V POŽÁR (1419–1434)	76
REVOLUCE, VÁLKA A EVROPSKÁ IZOLACE	76
DOPADY PRO ČESKÉ ZEMĚ: ZKÁZA A NOVÁ IDENTITA	77
KOLAPS A PŘETRVÁVAJÍCÍ ODKAZ	79
KAPITOLA 12: BITVA U MOHÁČE A DYNASTICKÁ ZMĚNA (1526)	81
MOHÁČ A KONEC JAGELLONCŮ V ČECHÁCH	81
POLITICKÝ KOLAPS A NÁSTUP HABSBUKŮ	82
DŮSLEDKY: NOVÁ KAPITOLA, NOVÉ VÝZVY	83
KAPITOLA 13: TŘICETILETÁ VÁLKA: NEJVĚTŠÍ KATASTROFA V ČESKÝCH DĚJINÁCH (1618–1648)	85
OD PRAŽSKÉ DEFENESTRACE K EVROPSKÉMU MASAKRU	85
STÁTNÍ BANKROT ROKU 1623	86
DEMOGRAFICKÁ APOKALYPSA: ZTRÁTY, JAKÉ NEMĚLY OBDOBY	87
POLITICKÉ A HOSPODÁŘSKÉ DŮSLEDKY: TEMNO A CENTRALIZACE	89
ZÁVĚR: DLOUHÝ STÍN KATASTROFY	90
KAPITOLA 14: POSLEDNÍ VELKÉ MOROVÉ RÁNY: OD DOZNÍVAJÍCÍ HROZBY K ZMIZELÉMU DĚSU (1679–1715)	92
VELKÝ MOR ROKU 1679–1681: KRUTÁ LEKCE V SRDCI MONARCHIE	92
HLADOMOROVÉ INTERMEZZO MEZI MOROVÝMI RANAMI	94

POSLEDNÍ VELKÁ MOROVÁ RÁNA 1713–1715: PŘEDZVĚST KONCE	94
KONEC JEDNÉ ÉRY STRACHU	96
KAPITOLA 15: VELKÝ HLADOMOR (1770–1772)	97
PŘÍČINY: KDYŽ PŘÍRODA A SYSTÉM SELŽOU	97
CELÁ EVROPA CHŘADLA A STRÁDALA	99
DOPADY: MASOVÁ SMRT A ROZKLAD SPOLEČNOSTI	100
PONAUCENÍ A NOVÝ ZAČÁTEK: JOSEFÍNSKÉ REFORMY	100
KAPITOLA 16: OTŘESY NAPOLEONSKÝCH VÁLEK A STÁTNÍ	
BANKROT: KDYŽ SE EVROPA MĚNILA (1803–1815)	103
VÁLKY NOVÉHO TYPU A JEJICH DOPAD NA EVROPU	103
BOJE NA ČESKÉM ÚZEMÍ A JEJICH OBĚTI	104
ZTRÁTY NA ŽIVOTECH: OD BOJIŠŤ PO DOMOVY	105
HOSPODÁŘSKÉ VYČERPÁNÍ A STÁTNÍ BANKROT ROKU 1811	105
DŮSLEDKY: ZMĚNA MAPY EVROPY A SPOLEČNOSTI	106
KAPITOLA 17: VELKÁ VÁLKA, ŠPANĚLSKÁ CHŘIPKA A NOVÝ	
ZAČÁTEK (1914–1920)	108
VÁLKA, KTERÁ ZMĚNILA VŠE: 1914–1918	108
NEČEKANÝ SPOJENEC SMRTI: ŠPANĚLSKÁ CHŘIPKA (1918–1920)	110
HOSPODÁŘSKÉ DOPADY A ZROD NOVÉHO STÁTU	111
KAPITOLA 18: HOSPODÁŘSKÁ KRIZE, SVĚTOVÁ VÁLKA A NÁSTUP	
TOTALITY (1930–1948)	113
OD HOSPODÁŘSKÉHO KOLAPSU K EXTREMISMU	113
NEJNIČIVĚJŠÍ VÁLKA VŠECH DOB A JEJÍ HOŘKÉ BILANCE	114
PARADOX ČESKÉ ZKUŠENOSTI: UTRPENÍ A „MENŠÍ“ ZKÁZA	115
ODSUN A NOVÝ GEOPOLITICKÝ ŘÁD	116
OBDOBÍ NESVOBODY	117
KAPITOLA 19: KOLAPS S NADĚJÍ: ZROD NOVÉ ÉRY (1989)	119

KAPITOLA 20: CO JSME VYNECHALI?	121
VÁLKY, KTERÉ TAKÉ ZDEVASTOVALY KRAJINU A JEJÍ OBYVATELE	121
MENŠÍ HLADOMORY, EPIDEMIE A POLITICKÉ OTŘESY	122
NEZAPOMEŇME NA TRAGÉDIE VŠEDNÍHO DNE	123
 <u>ČÁST III: BUDOUCÍ NOSOROŽCI (DĚJE SE, STANE SE)</u>	 125
 KAPITOLA 21: PANDEMIE: VĚČNÍ SPOLEČNÍCI CIVILIZACE	 126
NEKONEČNÝ PŘÍBĚH	126
ANTIBIOTICKÁ REZISTENCE	130
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	131
PROČ JSME COVID VNÍMALI JAKO ČERNOU LABUŤ, KDYŽ BYL SPÍŠE ŠEDÝM NOSOROŽCEM?	135
NEVYHNUTELNÁ REALITA A POTŘEBA ADAPTACE	136
 KAPITOLA 22: STÁRnutí ČESKÉ POPULACE A MOŽNÝ KOLAPS DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU: TICHÝ NOSOROŽEC NA DOSAH	 137
DÍTĚ JAKO PROJEKT A INVESTICE	139
SEX JEN PRO ZÁBAVU	140
PORNO A DALŠÍ NÁHRADY	141
NEOCHOTA MÍT DĚTI NEBO NEPLODNOST	142
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	143
PROČ STÁRnutí POPULACE VNÍMÁME JAKO KRÁLE ŠEDÝCH NOSOROŽCŮ?	145
NEODKLADNÁ VÝZVA PRO BUDOUCÍ GENERACE	147
 KAPITOLA 23: KLIMATICKÁ ZMĚNA: DALŠÍ NOSOROŽEC NA OBZORU	 148
VEDRO NEBO MRÁZ?	149
METANOVÁ HROZBA	152

ROZMANITÉ DOPADY A EXTRÉMY	153
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	154
PROČ KLIMATICKÉ ZMĚNY VNÍMÁME JAKO ŠEDÉHO NOSOROŽCE?	157
KLIMATICKÁ ZMĚNA: PLÍŽIVÁ HROZBA VYŽADUJÍCÍ TRANSFORMACI	159
KAPITOLA 24: POKLES BIODIVERZITY A MOŽNÝ EKOLOGICKÝ KOLAPS	160
VELKÉ VYMÍRÁNÍ	161
HMYZÍ KOLAPS: TICHÁ, ALE DRTIVÁ HROZBA	162
OD HMYZU K CELKOVÉMU EKOLOGICKÉMU KOLAPSU	163
Z MOŘE PŘIŠEL ŽIVOT, A Z NĚJ MŮŽE PŘIJÍT I ZKÁZA KYSELÉ OCEÁNY	167
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	168
PROČ JDE O NOSOROŽCE, KTERÝ SE MŮŽE NEUSTÁLE ZRYCHLOVAT A ZVĚTŠOVAT?	170
NEVRATNÉ ZTRÁTY A KONEČNÁ CENA LHOSTEJNOSTI	172
KAPITOLA 25: MIGRACE: NEVYHNUTELNÝ PROUD LIDSKÝCH DĚJIN	174
MIGRACE JAKO KONSTANTA LIDSKÝCH DĚJIN	175
BUDOUCÍ TLAK NA EVROPU: DEMOGRAFIE, KLIMA A KONFLIKTY	176
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	178
PROČ JDE O NOSOROŽCE, KTERÝ SE MŮŽE TVÁŘIT JAKO LABUŤ?	180
MIGRACE JAKO KONSTANTNÍ VÝZVA PRO ODOLNOU SPOLEČNOST	182
KAPITOLA 26: BUDOUCÍ EKONOMICKÉ PROBLÉMY: KAM VEDE STÁTNÍ DLUH?	185
SCÉNÁŘE ŘEŠENÍ NADMĚRNÉHO STÁTNÍHO DLUHU	186

EXISTUJÍ I JINÉ CESTY?	187
DOPADY EKONOMICKÉHO KOLAPSU	189
ČESKÝ NEBO EVROPSKÝ KOLAPS?	190
BEZ JASNÉ HRANICE A ČESKÉ SPECIFIKUM	191
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	193
PROČ SE JEDNÁ O KLASICKÉHO NOSOROŽCE?	195
NEPŘEHLÉDNUTELNÁ HROZBA	196

ČÁST IV: BUDOUCÍ LABUTĚ (MOHLO BY SE STÁT) 198

KAPITOLA 27: VÁLKA: ZAPOMENUTÁ HROZBA V SRDCI EVROPY? 199

LEPŠÍ ANDELE V NÁS?	200
MÍROVÁ DIVIDENDA A DEMILITARIZACE	202
VÁLKA ZA HUMNY NEBO NA DRUHÉM KONCI SVĚTA	202
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	204
PROČ VÁLKU VNÍMÁME JAKO LABUŤ?	208
VÁLKA JAKO PŘIPOMÍNKA NEUSTÁLÉ BDĚLOSTI	209

KAPITOLA 28: REVOLUCE, ANARCHIE, ZHROUCENÍ STÁTU: ČESKÁ

CESTA DO NEZNÁMA? 211

MONOPOL NA NÁSILÍ	212
ČESKÉ SPECIFIKUM: TICHÁ EROZE A HISTORICKÁ ZKUŠENOST	212
MOŽNÉ PŘÍČINY: PERFEKTNÍ BOUŘE NEKLIDU	214
MOŽNÝ PRŮBĚH: OD PROTESTŮ K BEZVLÁDÍ	215
DŮSLEDKY: ZTRACENÁ GENERACE A HLEDÁNÍ NOVÉHO ŘÁDU	216
PROČ VLASTNĚ STÁTY SELHÁVají?	217
CO JSME SE NAUČILI A CO NE?	219
LABUŤ JEN JAKO SPOUŠTĚČ?	220
LEKCE A VAROVÁNÍ	221

KAPITOLA 29: HAVÁRIE JADERNÉ ELEKTRÁRNY NEBO JINÉHO VÝZNAMNÉHO PODNIKU	222
ČERNOBYL, FUKUŠIMA A DALŠÍ	222
CENA STRACHU	224
HAVÁRIÍ VYVOLANÁ SYSTÉMOVÁ ZMĚNA	225
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	226
PROČ SE JEDNÁ O ČERNOU LABUŤ?	228
CENA ZA POKROK A NUTNOST BDĚLOSTI	229
KAPITOLA 30: IMPAKT ASTRONOMICKÉHO TĚLESA: KONEC SVĚTA, JAK HO ZNÁME	231
NOVÝ ZAČÁTEK	231
BOMBARDOVANÍ DNES A DENNĚ	232
TUNGUZSKÁ UDÁLOST – SÍLA A HYPOTETICKÉ NÁSLEDKY NAD ČESKEM	234
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	237
BUDE TO NOSOROŽEC, NEBO LABUŤ? A JE TO VŮBEC V NAŠICH SILÁCH?	238
PLANETÁRNÍ OBRANA JAKO NEJVÝŠŠÍ POJISTKA	240
KAPITOLA 31: SUPERVULKÁNY: KDYŽ Z HLUBIN ZEMĚ PROMLUVÍ APOKALYPSA	242
CO JSOU SUPERVULKÁNY A JAK ZMĚNILY MINULOST?	243
NEPŘEDVÍDATELNÁ APOKALYPSA A RIZIKO	246
CO JSME SE NAUČILI A CO NE?	247
ŠEDÝ NOSOROŽEC, ŠEDÁ LABUŤ, NEBO TA NEJČERNĚJŠÍ LABUŤ?	248
SPÍCÍ OBŘI A NAŠE BEZMOC	250
KAPITOLA 32: HLADOMOR JAKO HROZBA I V MODERNÍ DOBĚ	251
POTENCIÁLNÍ PŘÍČINY MODERNÍHO HLADOMORU	253
STÁLE MÉNĚ PŮDY	257

CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	258
HLADOMOR: LABUŤ ZROZENÁ Z JINÉ LABUTĚ NEBO CVÁLAJÍCÍ	
NOSOROŽEC	261
VNÍMÁNÍ RIZIKA	263
KAPITOLA 33: TERORISTICKÝ ÚTOK S VELKÝM DOPADEM	264
SCÉNÁŘE A RIZIKA TERORISTICKÉHO ÚTOKU S VELKÝM	
DOPADEM	265
KOLAPS NEBO JEN OTŘES?	267
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	268
PROČ JDE O KLASICKOU LABUŤ?	270
PREDIKCE A PŘIPRAVENOST	271
KAPITOLA 34: ROZDĚLENÁ ZEMĚ: DIGITÁLNÍ PROPAST A HROZBA	
SOCIÁLNÍHO KOLAPSU	273
OD MYANMARSKÝCH POLÍ PO GLOBÁLNÍ SÍŤ: NENÁVIST	
ONLINE, NÁSILÍ OFFLINE	273
ALIGORITMY A TEMNÉ HLUBINY EMOCÍ	274
SOCIÁLNÍ ŘÁD A SOUDRŽNOST: CO JE V SÁZCE?	276
ČESKÁ REPUBLIKA: OD „DEZOLÁTŮ“ PO „SLUNÍČKÁŘE“	277
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	278
PROČ JDE O DALŠÍHO NOSOROŽCE, KTERÝ SE MŮŽE PROMĚNIT	
V LABUŤ?	279
CO NÁM TEDY SOUČASNOST KLADE ZA ÚKOL?	281
KAPITOLA 35: KYBERNETICKÝ ARMAGEDON: KDYŽ SE DIGITÁLNÍ	
SVĚT ZHROUTÍ	282
TOTÁLNÍ DIGITÁLNÍ KOLAPS: NEVIDITELNÝ NEPŘÍTEL	282
SOLÁRNÍ SUPERBOUŘE: VESMÍRNÁ HROZBA	285
ZNOVUNAHOKENÍ A ZTRÁTA PAMĚTI: KŘEHKOST DIGITÁLNÍ	
ÉRY	286

CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	287
PROČ ANI NEVÍME, JESTLI JE TO NOSOROŽEC, NEBO LABUŤ?	290
KŘEHKÁ SÍŤ NAŠICH DIGITÁLNÍCH ŽIVOTŮ	292
KAPITOLA 36: FINANČNÍ KOLAPS: KDYŽ SE MĚNA STANE	
BEZCENNOU	294
PENÍZE JSOU DŮVĚRA, DŮVĚRA JE KAPITÁL	295
PŘÍČINY NÁHLÉHO KOLAPSU	296
DOBA CHAOSU A OBNOVA	297
FINANČNÍ KOLAPSY V ČESKÉ KOTLINĚ	298
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	299
ŠEDÁ LABUŤ: PŘEDVÍDATELNÉ RIZIKO S NEPŘEDVÍDATELNÝM	
DOPADEM	301
ZÁVĚR: PARADOX ZNALOSTÍ A VŮLE	302
KAPITOLA 37: HROZBA ZE VNITŘ: UMĚLÁ INTELIGENCE	304
SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÉ OTŘESY, POLARIZACE	304
UMĚLÁ INTELIGENCE S LIDSKOU NEDOKONALOSTÍ	305
KONTROLA, MANIPULACE A KONEC AUTONOMIE	307
NOVÁ DIGITÁLNÍ DYSTOPIE	308
NADVLÁDA STROJŮ	309
EXISTENCIÁLNÍ RIZIKO: VZNIK SUPERINTELIGENCE	311
UMĚLÁ INTELIGENCE JAKO ŠANCE?	312
CO JSME SE NAUČILI, A CO NE?	313
PROČ JE TO MOŽNÁ TA NEJČERNĚJŠÍ LABUŤ SOUČASNOSTI?	316
ODEMČENÁ PANDOŘINA SKŘÍŇKA	318
KAPITOLA 38: DALŠÍ TĚŽKO ODHADNUTELNÉ HROZBY	319
KAPITOLA 39: KONEČNÁ STANICE	328

KAPITOLA 40: OBECNÁ PŘIPRAVENOST: POSILOVÁNÍ ODOLNOSTI PRO NEJISTOU BUDOUCNOST	334
KAPITOLA 41: JAK SE MÁ PŘIPRAVIT STÁT A SPOLEČNOST? OD STRATEGIE K ODOLNOSTI	337
KAPITOLA 42: JAK SE MÁ PŘIPRAVIT JEDNOTLIVEC? OD PASIVITY K SOBĚSTAČNOSTI	346
ZÁVĚR: MEZI NOSOROŽCI A LABUTĚMI VŠECH BAREV	356
DOSLOV: NOSOROŽCI ZA VELKOU ZDÍ A V SRDCI EVROPY	358
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	360
COPYRIGHT	370

„Černé labutě“ předpovědět nelze, a proto bychom se o to neměli naivně pokoušet, ale spíše se jejich existenci přizpůsobit.

Nassim Nicholas Taleb, Černá Labuť

Když jsem začala hledat příklady Šedých nosorožců, ukázalo se, že tolik velkých krizí minulosti začalo jako velmi zřejmé, ale ignorované hrozby, a že největší výzvy dneška jsou také zřejmé, ale ignorované. Všude jsem začala vidět důkazy o jasných nebezpečích, která byla rozpoznána, ale neřešena...

Michele Wucker, Šedý Nosorožec

Úvod

Náš svět je postaven na základech, které vnímáme jako samozřejmé: stabilní vlády, fungující ekonomiky, bezpečné hranice. Ale co když se tyto základy začnou otřásat? Co se stane, když se zdánlivě pevná struktura státu rozpadne, když dochází k masovým ztrátám životů, lidé prchají ze svých domovů a společenský řád se mění k nepoznání? Tato kniha se zaměří právě na takové momenty – na velké kolapsy. Nejde nám o běžné ekonomické krize, nestabilní vlády nebo menší otřesy, které sice zasahují společnost, ale nepředstavují její existenční hrozbu. Mluvíme o událostech tak zásadních, že předefinují běh dějin a navždy poznamenají národy, které je zažily.

Pochopení těchto monumentálních otřesů, které opakovaně zasáhly i české země, nám pomáhá lépe vnímat naši vlastní křehkost a zároveň odolnost. Historie není jen sled dat a jmen; je to především učebnice plná opakujících se vzorců, která nám ukazuje, jak se naši předci vyrovnávali s nepředstavitelnými výzvami a jaké chyby vedly k fatálním následkům. Skrze optiku teorií černých labutí a šedých nosorožců, o kterých si detailněji povíme, se pokusíme rozklíčovat, co bylo skutečně nepředvídatelné, co bylo ignorováno, a co se dalo (a dalo by se i dnes) předvídat, kdybychom se uměli lépe dívat a včas jednat.

V mé předešlé knize *Srdce, kotlina a hradba* jsem se pokusil o syntézu a aplikaci myšlenek dvou významných zahraničních autorů na české prostředí. Mým cílem nebylo „vykrádat“ jejich teorie, nýbrž je

propojit a obohatit o nový kontext, podobně jako když se remixem či syntézou dvou odlišných hudebních děl vytvoří nová kvalita. V této knize se pokouším o podobné spojení, tentokrát se zaměřením na fenomén kolapsu. Slibuji si od toho, že čtenáři nabídnu nejen nový úhel pohledu na známá historická fakta, ale snad i nástroje k lepšímu pochopení současné reality a budoucích rizik, které se nad naší kotlinou mohou vznášet.

Společně se zamyslíme nad tím, jací nosorožci a labutě nás mohou čekat v budoucnosti. Vždy je lepší, poučit se z historie, nikoli se jí jen pasivně nechat vláčet.

Část I: Nosorožci a labutě (Teoretický základ)

Kapitola 1: Kolapsy, které mění svět: Proč na nich záleží?

Pojem „kolaps“ v sobě skrývá širokou škálu významů a vnímání. Pro někoho může být kolapsem pouhá ekonomická recese, výrazná politická nestabilita nebo krize, která sice zasáhne společnost, ale nepředstavuje existenční hrozbu pro její základní struktury. Pro účely této knihy však musíme být v definici mnohem přísnější. Nezabýváme se běžnými cykly vzestupů a pádů, ani menšími otřesy, které sice zanechávají stopy, ale nezlomí páteř státu či společnosti.

Zde se zaměřujeme spíše na „velké kolapsy“ – události tak monumentální, že překreslují mapu dějin a navždy mění směr vývoje. Mluvíme o epochálních zlomech, které se obvykle vyznačují:

- Rozpadem státnosti: Zhroucení centrální autority, rozdrobení území, nebo ztráta suverenity ve prospěch vnějších sil.
- Masovými ztrátami na životech: Války, pandemie, hladomory, které decimují populaci v řádu desítek procent.
- Exodem obyvatelstva: Masové migrace, vyhnání a útoky, které mění demografickou strukturu regionů a států na staletí.
- Totální změnou společenského řádu: Radikální transformace politických, ekonomických a sociálních systémů, které ruší zažitě normy a vytvářejí zcela novou realitu.

Tato definice je v souladu s pohledy některých teoretiků kolapsu, kteří vnímají kolaps jako zásadní a často rychlou změnu

v komplexnosti systému. Místo, aby se systém stal složitějším a efektivnějším v řešení problémů, dojde k jeho zjednodušení, fragmentaci a ztrátě schopnosti udržovat dosavadní úroveň organizace. To se často projevuje mimo jiné rozpadem institucí, oslabením obchodu, ztrátou technologického know-how a poklesem populace.

Na druhou stranu, nebudeme se zabývat úplnými kolapsy, kdy celé civilizace náhle zmizí beze stopy, jako tomu bylo například u Mayů nebo na Velikonočním ostrově (Rapa Nui). V našich zemích takový typ katastrofy od příchodu Slovanů nikdy nenastal. Je také třeba si uvědomit, že hranice mezi tím, co je kolaps a co pouze hluboká krize, není často zcela zřejmá. V neposlední řadě je třeba chápat, že každý kolaps má jiný průběh, a ne každý je tak tragický. Typickým příkladem je kolaps britského impéria ve 20. století, který sice znamenal zásadní změnu světové politické mapy, ale běžný občan Británie během tohoto procesu zažíval poměrně značný růst životní úrovně a nestrádal. Obdobně mnozí historici věří, že kolaps Říma prezentovaný obvykle rokem 476 neznamenal pro mnohé občany říše nějakou okamžitou a výraznou změnu jejich života.

Přestože pro účely knihy používám tuto přísnou definici, existuje mnoho názorů na to, co skutečně představuje kolaps. V literatuře se dá nalézt řada akademických definic. A je pravdou, že ne vše, co bude v této knize popsáno, by bylo možné jednoznačně definovat jako kolaps v jeho nejdrastičtějším smyslu; nabízejí se i pojmy jako krize, otřes, fázový přechod nebo dokonce jen hluboká recese. Přesto

všechna tato historická i budoucí rizika považuji z pohledu území dnešní české kotliny za zásadní, neboť představují zlomové body ve vývoji společnosti, které mají nebo mohou mít dlouhodobé a formativní dopady na naši existenci.

Studium těchto monumentálních otřesů není jen akademickým cvičením. Je to snaha porozumět hluboce zakořeněným příčinám, mechanismům a následkům katastrof, které formovaly a nadále formují naše dějiny. Poučením se z minulých velkých kolapsů můžeme lépe identifikovat varovné signály v současnosti a připravit se na výzvy, které naši společnost teprve čekají.

Kapitola 2: Černá labuť a šedý nosorožec

Abychom mohli efektivně analyzovat velké kolapsy v dějinách českých zemí, je klíčové porozumět dvěma moderním konceptům z oblasti řízení rizik: černé labuti a šedému nosorožci. Ačkoli se oba týkají událostí s velkým dopadem, liší se zásadně v míře předvídatelnosti a v tom, jak na ně společnost reaguje.

Černá labuť: Nečekané a nemožné (dokud se nestane)

Koncept černé labuti, popularizovaný esejistou a finančním statistikem Nassimem Nicholasem Talebem, popisuje událost, která má tři charakteristiky:

- Je nepředvídatelná: Před svým výskytem je zcela mimo sféru běžných očekávání. Žádný předchozí důkaz nebo model by na ni nemohl s jistotou poukázat. Je to něco, co je považováno za nemožné nebo extrémně nepravděpodobné.
- Má extrémní dopad: Když k ní dojde, její důsledky jsou ohromující, dalekosáhlé a zásadně mění běh událostí.
- Je zpětně vysvětlitelná: Po jejím proběhnutí se lidé snaží racionálně vysvětlit, proč se stala, a tvrdí, že se „přece dala čekat“. Tato tendence, známá jako zpětné zkreslení (hindsight bias), zakrývá skutečnou nepředvídatelnost události a vede k mylnému přesvědčení, že jsme ji mohli předejít.

Příkladem čisté černé labutě by mohl být náhlý a nevysvětlitelný kolaps sluneční aktivity vedoucí k okamžitému zamrznutí planety. Takové události jsou pro nás skutečně mimo veškeré rámce a modely. V historickém kontextu je ale obtížné najít událost, která by po důkladné analýze zůstala stoprocentní černou labutí, protože vždy se najdou nějaké náznaky nebo varování, které byly přehlédnuty. A právě zde vstupuje na scénu šedý nosorožec (nebo šedá labuť – viz následující kapitola).

Šedý nosorožec: Viditelné, přicházející a ignorované nebezpečí

Šedý nosorožec je něco jiného než černá labuť. Tento termín zavedla politická analytička Michele Wucker. Označuje vysoce pravděpodobnou a vysoce dopadovou hrozbu, která je zjevná, na kterou je poukazováno, ale přesto je ignorována. Představte si obrovského nosorožce, který se řítí vaším směrem – není to neviditelná hrozba, je obrovská, hlučná a nelze si ji nevšimnout. Přesto je z nějakého důvodu přehlížena.

Nejen v českém prostředí se často užívá i pojem „slon v obýváku“, který vyjadřuje podobnou situaci. Toto rčení je ustálené slovní spojení, které popisuje zjevný a významný problém, kontroverzní téma nebo nepříjemnou situaci, o které všichni vědí, ale nikdo se o ní neodvažuje mluvit. Jistým rozdílem je, že slonem se obvykle myslí problém, který tu už je, zatímco nosorožec je spíše problémem, který se zjevně blíží. Michele Wucker, která považovala slona v obýváku za

„bratrance“ šedého nosorožce, se rozhodla obálku své knihy ozdobit zmíněným nosorožcem a v tom duchu je napsaná i její kniha, takže zapomeňme na slony a držme se jejího termínu.

Klíčové rysy šedého nosorožce jsou:

- Vysoká předvídatelnost a pravděpodobnost: Existuje spousta varovných signálů, dat, studií a názorů expertů, které jasně ukazují, že se problém blíží a že k události pravděpodobně dojde.
- Značný dopad: Potenciální důsledky jsou rozsáhlé a transformující, podobně jako u černé labutě.
- Chronické ignorování: Navzdory zjevným varováním se nepodnikají dostatečná opatření. To může být způsobeno inercií (setrvačností v uvažování i konání), krátkodobým politickým myšlením, ekonomickými zájmy, neschopností dohodnout se na řešení, nebo prostě jen přílišnou rozptýleností jinými, méně závažnými problémy.

Většina velkých kolapsů v dějinách se po důkladném zpětném zhodnocení jeví spíše jako šedí nosorožci než černé labutě. Varování existovala, ale byla potlačena, ignorována nebo se s nimi nepracovalo s dostatečnou naléhavostí. Studium těchto nosorožců nám proto nabízí cenné ponaučení o tom, proč společnosti selhávají v reakci na zjevné hrozby.

V následující kapitole se budeme věnovat šedé labuti, která stojí někde na pomezí těchto dvou extrémů.

Kapitola 3: Šedá labuť: Když riziko není úplně černé, ale ani bílé

V terminologii zavedené a popularizované myslitelem a statistikem Nassimem Nicholasem Talebem představuje šedá labuť vysoce pravděpodobnou událost s velkým dopadem, kterou je však na rozdíl od její slavnější černé příbuzné možné do jisté míry předvídat a modelovat.

V oblasti rizik a nejistoty se často setkáváme s rozlišením mezi známými neznámými (known unknowns) a neznámými neznámými (unknown unknowns). Koncept známých neznámých popisuje rizika, o kterých víme, že existují, ale neznáme jejich přesný rozsah, načasování, nebo všechny detaily jejich dopadu. Víme, že něco nevíme, a můžeme se na to alespoň částečně připravit – například víme, že může přijít silné zemětřesení, ale nevíme, kdy a jak přesně bude silné. Naproti tomu neznámé neznámé jsou rizika, o kterých vůbec netušíme, že by mohla existovat. Jsou zcela mimo náš rámec poznání a představy. Nevíme, že něco nevíme, a právě tyto události, proslavené výrokem bývalého amerického ministra obrany Donalda Rumsfelda, mají potenciál způsobit největší otřesy, protože jsme na ně absolutně nepřípraveni.¹ Schopnost rozlišit mezi těmito kategoriemi

¹ Donald Rumsfeld tyto pojmy sice proslavil, ale jak sám i ve svých pamětech uvádí, tuto frázi zaslechl od administrátora NASA Williama Grahama. Koncept byl známý v amerických obranných zakázkách od 60. let. Ani zde však nešlo o původní myšlenku. Částečně se shoduje s konceptem

je klíčová pro efektivní řízení rizik a pochopení toho, proč některé kolapsy dokážeme předvídat, zatímco jiné nás zcela zaskočí.

Zásadní rozdíl mezi těmito dvěma koncepty tedy spočívá právě v míře předvídatelnosti. Zatímco černá labuť je podle Taleba z definice naprosto nepředstavitelná a leží mimo jakákoli racionální očekávání založená na minulých zkušenostech, šedou labuť lze na základě dostupných dat a analýz identifikovat jako potenciální hrozbu.

Šedá labuť: Známe, ale ignorované riziko

Na rozdíl od černé labutě, šedá labuť není produktem „neznámých neznámých“ (unknown unknowns), ale spíše „známých neznámých“ (known unknowns). To znamená, že si jsme vědomi existence určitého rizika a jeho potenciálně závažných dopadů, ale buď podceňujeme jeho pravděpodobnost, nebo se na něj z různých důvodů nepřipravujeme.

Charakteristiky šedé labutě:

- Je předvídatelná: Existují data, modely nebo historické precedenty, které na možnost takové události upozorňují.
- Má významný dopad: Podobně jako černá labuť, i šedá labuť může způsobit rozsáhlé škody nebo přinést zásadní změny.

tzv. „Johariho okna“, který vytvořili psychologové Joseph Luft a Harrington Ingham. Rumsfeld ve své autobiografii tvrdí, že už před více než dvěma tisíciletími Sokrates zvažoval známé neznámé a neznámé neznámé.

- Pravděpodobnost je nízká, ale ne nulová: Nejde o běžný jev, ale jeho výskyt není zcela vyloučený a lze ho statisticky či analyticky odhadnout.

Příkladem šedé labutě by mohla být finanční krize z roku 2008. Mnoho ekonomů a analytiků varovalo před riziky spojenými s hypotečními úvěry a komplexními finančními deriváty. Hrozba byla tedy do jisté míry známá, ale byla široce ignorována nebo podceňována až do chvíle, kdy se systém zhroutil. Dalšími příklady mohou být rozsáhlé přírodní katastrofy v oblastech s historicky doloženou seismickou aktivitou nebo pandemie, na jejichž možnost odborníci dlouhodobě upozorňovali.

Někdy bohužel čelíme situacím, kdy si jsme rizika vědomi, ale přesto se na ně nedokážeme připravit. Můžeme to nazvat „Sieberův scénář 21“ – stav, kdy hrozbu známe, ale nepřipravíme se, protože se nám zdá příliš děsivá, nepředstavitelná, nepříjemná, nebo špatně vyhodnotíme její pravděpodobnost. Přesně to se stalo před olympiádou v Mnichově v roce 1972. Psycholog Georg Sieber byl požádán, aby připravil scénáře možných hrozeb pro hry. Vytvořil jich 26, přičemž scénář číslo 21 detailně popisoval situaci, kdy palestínští ozbrojenci proniknou do olympijské vesnice, vniknou k izraelské výpravě a budou vraždit nebo brát rukojmí. Organizátoři se však raději upnuli k představě veselých a bezstarostných her a bezpečnostní opatření podcenili. Když se scénář 21 tragicky naplnil, zemřelo 11 izraelských sportovců, 5 teroristů a 1 člen západoněmecké policie. Mnichovský policejní prezident následně připustil, že police byla

nepřipravená. I tohle byla šedá labuť. Nebyl to nosorožec – nebylo jisté ani vysoce pravděpodobné, že se to stane. Nabyla to ale ani černá labuť – mohlo se to stát a vědělo se o tom, že tu je určitá míra pravděpodobnosti, že se to stane.

Ačkoliv je pojem černá labuť synonymem pro naprostou nepředvídatelnost, ve skutečnosti se velká většina událostí, které za černé labutě označujeme, po bližším prozkoumání a s odstupem času jeví spíše jako šedé labutě. Důvod je prostý: svět je plný opakujících se cyklů a latentních hrozeb, které se sice nedají přesně načasovat, ale jejich existence je nám dobře známa. Vezměme si například supervulkány, ničivé pandemie, rozsáhlé války, dopady meteoritů, revoluce či zhroucení států. Nejde o jevy, které by se v historii lidstva nestaly, nebo které by byly zcela mimo naše chápání. Naopak, tyto události se neustále cyklicky opakují v různých podobách, intenzitách a na různých místech. Víme, že k nim dojde, ale jen málokdy dokážeme přesně určit, *kdy* se to stane, *kde* to bude a *jaký* bude mít konkrétní průběh. Právě tato nejistota v čase a přesném rozsahu je odlišuje od skutečných černých labutí. Ty pravé černé labutě by musely být události tak bizarní a neočekávané, že by překračovaly hranice naší představivosti – například zjevení se mimozemské civilizace s úmyslem nás zdanit, mutace lidstva do podoby mluvících brokolice, nebo náhlé a nevysvětlitelné vypnutí veškeré gravitace na Zemi, což by naše aktuální chápání fyziky dokonale rozmetalo. Tyto bláznivé scénáře nám pomáhají ilustrovat skutečný význam nepředvídatelnosti, který je pro většinu historických kolapsů příliš silným označením.

Pojďme si to tedy raději ještě jednou shrnout:

Vlastnost	Šedý nosorožec	Šedá labuť	Černá labuť
Předvídatelnost	Vysoká. Zjevná a známá hrozba, varovné signály existují.	Nízká až střední. Možnost je známá, ale pravděpodobnost či detaily jsou nejisté.	Nízká až nulová. Nepředvídatelná, mimo obvyklá očekávání.
Pravděpodobnost	Vysoká. Velmi pravděpodobná.	Nízká, ale ne nulová.	Vnímaná jako extrémně nízká, až nemožná.
Varovné signály	Mnohé a zřejmé. Jsou ignorovány nebo podceňovány.	Nějaké existují, ale jsou nejednoznačné nebo přehlížené.	Žádné. Po události zpětně vytvářené.
Reakce společnosti	Ignorace/Inercie. Víme, ale nic neděláme nebo děláme málo.	Nejasná. Rozpaky, ignorace, podcenění dopadu.	Absolutní překvapení. Šok.
Vnímaný původ	Známé známé (víme, že se děje).	Známé neznámé (víme, že to nevíme přesně).	(Zcela) neznámé neznámé (netušíme nic).
Příklad (obecný)	Klimatické změny, stárnoucí infrastruktura.	Velké zemětřesení na známé seismické linii.	Objevení mimozemské civilizace na vyšší úrovni, než je ta naše.

Padesát odstínů šedi: Neostré hranice mezi labutěmi a nosorožci

Jak jsme se pokusili nastínit v předchozích kapitolách, kategorie černých labutí a šedých nosorožců nejsou pevné a neměnné. Ve skutečnosti bychom mohli mluvit o “padesáti odstínech šedi“, které rozostřují hranice mezi zdánlivě nepředvídatelným šokem a známou, byť podceňovanou, hrozbou. Je to spíše spektrum. Hranice mezi černou a šedou labutí nikdy nebude zcela zjevná. Co se pro jednoho jeví jako naprosto šokující, pro jiného, informovanějšího pozorovatele, může být předvídatelným, byť nepříjemným vyústěním. Podobně bychom analogicky mohli očekávat, že šedý nosorožec může být různě tmavý – tedy různě naléhavý a zjevný. Jeho tmavost se odvíjí podle stupně jeho naléhavosti (už se přiblížil a buší na dveře), nebo podle toho, jak moc je jeho dopad ničivý. Rozpoznání, zda se plíživě blíží světle šedý nosorožec, nebo zda je téměř černý nosorožec už za rohem a hrozí katastrofou, je klíčové pro naši schopnost včasné reakce. A to vyžaduje nejen data, ale i schopnost je interpretovat a jednat podle nich.

Kapitola 4: Více nosorožců, jedna labuť: Když se krize potkávají

Když se zamyslíme nad velkými kolapsy v dějinách, často máme tendenci hledat jednu jedinou, dominantní příčinu – jednoho obrovského nosorožce, nebo jednu nečekanou černou labuť. Realita je však mnohem složitější a daleko hrozivější. Dobře fungující a odolná společnost dokáže ustát jednu nenadálou událost (jako je velká povodeň nebo dočasná ekonomická recese) či delší tlak (například menší demografický pokles). Pokud tedy událost nemá váhu totálního armagedonu, který by smetl vše okamžitě, pád civilizace či státu obvykle nepřichází jako dílo jednoho izolovaného nosorožce nebo jedné osamělé labutě.

Místo toho se kolapsy často rozvinou jako důsledek fatální souhry několika problémů současně. Je to, jako byste měli dům, který už delší dobu zatéká střechou (pomalu se blížící nosorožec klimatických změn), má prasklé základy kvůli zastaralé infrastruktuře (nosorožec stárnoucí populace) a navíc mu hrozí výpadek elektrického proudu kvůli přetížené síti (nosorožec energetické krize). Pak už stačí jen jedna černá labuť – například neočekávaná silná bouře (pandemie, válečný konflikt) – a celá stavba se zhroutí, protože byla už předtím oslabena mnoha jinými, ignorovanými problémy.

Klasickým příkladem této vícerozměrné hrozby je pád Západořímské říše, který je studován už po staletí. Historici se shodují, že neexistovala jediná příčina, nýbrž komplexní soubor faktorů, které se

vzájemně zesilovaly. K oslabení říše přispíval neustálý vnější tlak a invaze barbarských kmenů na hranicích, což bylo zjevné jako vojenský nosorožec. Současně se římská společnost potýkala s hlubokými ekonomickými problémy, jako byla fiskální krize, vysoké daně, hyperinflace, kolaps obchodu a pokles zemědělské produkce. Vládu sužovala chronická politická nestabilita s častým střídáním císařů, rozbujelou korupcí a vyčerpávajícími občanskými válkami. K tomu se přidaly zásadní demografické změny, zahrnující pokles populace a úbytek pracovní síly, umocněné dopady morových ran (antoninovský mor, Cypriánův mor i další), které působily jako černá labuť na již oslabený systém.² Neméně důležitý byl zřejmě i sociální rozklad, projevující se rostoucí propastí mezi bohatými a chudými, postupným zánikem střední vrstvy, ztrátou občanské identity a úpadkem vzdělání. Často se mluví i o morálním úpadku. K tomu všemu došlo ke klimatické změně (tzv. pozdně antická malá doba ledová). Všechny tyto dílčí problémy se postupně sčítaly a oslabovaly říši zevnitř, až ji nakonec relativně menší události dokázaly přivést ke krachu. Pád Říma nebyl jednorázovou událostí, ale spíše souhrnem dlouhodobého tlaku mnoha nosorožců³, na které si pak

² Ačkoliv se symbolický pád Západního Říma datuje do roku 476, konečnou tečku za antikou v mnoha oblastech Východu i Západu udělal až Justiniánský mor v polovině 6. století, který svou ničivou silou definitivně „dorazil“ zbytky západních provincií a fatálně oslabil i samotnou Východořímskou říši.

³ Michelle Wucker hovoří o potenciálu celých „stád“ nosorožců. Problémy obvykle bývají propojeny a vzájemně se posilují.

nakonec „sedla“ jedna či více labutí v podobě kritických událostí, jež rozvrácený systém neustál.⁴

Podobné analogie lze nalézt i v pádech jiných civilizací, od Mayů po Anasazi, kde sucho, degradace půdy, populační tlak a sociální konflikty dohromady vedly ke konci. A nemusíme chodit jen do dávné historie. Příkladem složené krize je i rozpad Rakouska-Uherska na konci První světové války. Ačkoliv byla válka nepochybně hlavní černou nebo spíše šedou labutí, samotný kolaps monarchie nebyl jen důsledkem vojenské porážky. Impérium bylo již desetiletí pod tlakem emancipačních snah národů žijících uvnitř jeho hranic, které chtěly vlastní státy nebo silnější autonomie (politický a sociální nosorožec). K tomu se přidala ekonomická nestabilita, zastaralá správa a neschopnost reagovat na moderní výzvy. Válka pak jen urychlila rozpad systému, který byl už dlouho oslabován zevnitř.

Stejně tak kolaps Sovětského svazu na přelomu 80. a 90. let nebyl jen důsledkem ekonomického vyčerpání zbrojením nebo ideologické krize. Byl to spíše kumulativní dopad stagnující ekonomiky,

⁴ Německý historik Alexander Demandt ve své knize *Pád Říma (Der Fall Roms)* shromáždil přes 200 hypotéz o příčinách zániku Římské říše. Jeho práce je jedinečná tím, že ukazuje, jak komplexní je tato událost a že neexistuje jediná odpověď. Kniha byla vydána v roce 1984, takže si můžeme být prakticky jistí, že dnes je hypotéz ještě mnohem více. Podle samotného Demandta nebyl pád Říma zapříčiněn jedním faktorem, ale spíše souhrou stovek dílčích problémů z různých oblastí, jako jsou ekonomika, politika, vojenství, společnost, nebo dokonce i životní prostředí a zdraví.

neschopnosti inovovat, rostoucí nespokojenosti obyvatelstva s nedostatkem svobod a zboží, etnických sporů, a nakonec i vnějšího tlaku studené války. I zde se sešlo několik nosorožců, kteří oslabovali systém, až se objevil impuls, který vedl k jeho rozpadu. Pochopení této dynamiky je klíčové pro naši schopnost rozpoznat a čelit hrozbám, které se dnes rýsují na obzoru.

Kapitola 5: Klíčová díla a myšlenky o kolapseh

Než se ponoříme do konkrétních historických otřesů, je dobré se na chvíli zastavit a podívat se na myšlenkové pilíře, které nám pomáhají chápat dynamiku a příčiny kolapsů. Tato kapitola vás provede nejzásadnějšími díly, která sice nejsou vyčerpávající vědeckou rešerší, ale nabízejí fascinující pohledy na to, proč civilizace padají a jak se s takovými událostmi vypořádáváme. Pro čtenáře, kteří dávají přednost přímému historickému vyprávění, je tato kapitola spíše teoretickým exkurzem a lze ji v případě nezájmu bez obav přeskočit. Na druhou stranu: projít všechny níže uvedené autory, jejich díla, a ještě i polemiky a kritické texty kolem nich mě stálo stovky hodin. Tento výtah je proto způsob, jak si klíčové myšlenky této oblasti osvojit rychleji a získat pevný základ bez nutnosti absolvovat stejně náročnou cestu.

Téma kolapsu, zániku a apokalypsy má na lidstvo fascinující vliv od nepaměti. Už nejstarší texty, od biblického příběhu o potopě světa a Armagedonu přes severský Ragnarök až po mayské cykly zániku a znovuzrození, jsou plné vizí konce světa a rozpadu stávajícího řádu. Tyto prastaré příběhy naznačují, že fascinace zánikem a touha pochopit jeho mechanismy jsou nedílnou součástí lidské psychiky. I dnes jsme doslova pohlceni kolapsovou literaturou, která se drží na špičkách žebříčků prodejnosti, stejně jako katastrofické filmy plní kinosály a zvyšují tržby streamovacím službám. Tato přitažlivost pramení z lidské touhy porozumět krajním mezím, zmapovat ty nejhorší scénáře a možná i najít útěchu v tom, že nejsme první ani

poslední, kdo čelí takovým hrozbám. Moderní autoři a jejich teorie nám jen dávají nové nástroje k analýze těchto věčných obav. Logicky začneme s duchovními rodiči našich labutí a nosorožců.

Nassim Nicholas Taleb: Architekt náhody a nečekaných událostí

Pokud mluvíme o nepředvídatelnosti, nelze začít nikde jinde než u Nassima Nicholase Taleba. Jeho revoluční kniha *Černá labuť: Dopady vysoce nepravděpodobných událostí* (v originále *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*) z roku 2007, psaná ještě před globální finanční krizí, redefinovala naše chápání rizik. Taleb nás učí, že skutečné otřesy nepřicházejí z předvídatelných směrů. Nejsou to události, které bychom mohli modelovat a počítat s nimi na základě historických dat. Naopak, jsou to ty, které se zdají být úplně mimo rámec možného, ale jakmile k nim dojde, mají drtivý dopad a zpětně se zdá, že je „přece každý mohl čekat“. Talebův sarkasmus a odmítání „expertů“, kteří vše vysvětlují až po bitvě, je osvěžující a nutí nás k zamyšlení nad naší vlastní kognitivní slepotou.

Talebův pohled na riziko se neomezuje jen na identifikaci hrozeb. Jeho navazující kniha *Antifragilita: jak těžit z nahodilosti, neurčitosti a chaosu* (*Antifragile: Things That Gain from Disorder*) z roku 2012 představuje filozofii přežití a rozvoje. Argumentuje, že cílem by nemělo být jen být robustní (odolný vůči šokům), ale antifragilní: systém, který z nestability, nepořádku, chyb a šoků profituje.

Antifragilita je klíčem k tomu, aby se společnost nejen vyhnula kolapsu, ale aby se po černé labuti stala silnější a schopnější.

Polemika: Talebův přínos spočívá v poukázání na inherentní nepředvídatelnost některých událostí a v kritice naší tendence vysvětlovat vše zpětně. Jeho práce nás nutí být pokornější v našich předpovědích. Nicméně, Talebův koncept černé labutě je občas kritizován za to, že je příliš široký a vágní, což vede k tomu, že téměř jakákoli velká událost je zpětně označena za černou labuť, ačkoliv pro ni existovaly varovné signály. To ztěžuje praktickou aplikaci jeho teorie pro prevenci. Dále, jeho zaměření na „nevědět, že nevíme“ může vést k pasivitě, protože pokud je něco skutečně nepředvídatelné, jak se na to vůbec můžeme připravit? Časté jsou argumenty, že většina černých labutí jsou ve skutečnosti jen špatně rozpoznání šedí nosorožci nebo šedé labutě, které byly ignorovány nebo jejichž pravděpodobnost byla podceněna.

Doporučuji studovat pro: Zpochybnění lineárního myšlení, kritiku expertního myšlení, pochopení omezení našich předpovědí a role náhody. Pochopení skutečně nepředvídatelných rizik a hledání cest, jak se stát odolným vůči chaosu.